

Ongekend NATUURHERSTEL op SCHOUWEN

JEROEN BEIJERSBERGEN EN JEROEN DE MAAT

Er lijkt voor de binnenduinen van Schouwen een nieuw tijdperk te zijn aangebroken. Dankzij diverse ruimtelijke en waterhuishoudkundige maatregelen is er een goed perspectief ontstaan voor natuurherstel. In het kader van de lopende landinrichting Schouwen-West wordt hard gewerkt aan ontsnippering van het binnenduin.

Het gaat om ingrijpende maatregelen. Zo is een grote camping bij het Watergat verwijderd en staat nog een aantal kleinere campings in het overgangsbied tussen duin en polder op het programma. Hoogtepunt zal zijn het verwijderen van de uit 1938 daterende Vroongweg tussen Haamstede en Renesse, waardoor het herstel van het overigens nog gave plateau-duin van Renesse in beeld komt. De doorsnijding van de daar aanwezige duinvalleien wordt daarmee opgeheven en de vroongronden kunnen weer als een geheel worden ervaren.

Begrazing

Schaarse broedvogels als wulp en watersnip, die meer ruimte nodig hebben, kunnen er dan ook (weer) tot broeden komen. Straks krijgt men uitzicht op het gebied vanaf een aantrekkelijk fietspad. Aan begin en eind van het fietspad komen veeroosters. Het is namelijk de bedoeling om het beheer meer integraal in grote begrazingseenheden uit te voeren en tegelijk mogelijk te maken dat men tussen zonsopgang en zonsondergang in het natuurgebied te gast is. De rasters kunnen dan verdwijnen en over-

heid en particulieren (er is vanouds veel particulier grondbezit in de binnenduinen van Schouwen) zullen gezamenlijk het beheer op zich nemen. Voor de planvorming rond het begrazingsbeheer, alsmede de herstelmaatregelen heeft de provincie het voortouw genomen. Effectuering zal moeten plaatsvinden middels het Programma Beheer en de regeling Particulier Natuurbeheer.

Verdroging

De ontwikkelingen in het duingebied gedurende de laatste decennia hebben steeds meer eisen gesteld aan de waterhuishouding. Meer recreatie en meer bebouwing maakten meer ontwatering noodzakelijk. Daarnaast ontstond een steeds grotere behoefte aan drinkwater, vooral in het voorjaar en de zomer. Door de versnippering van de natuur is de invloed van de toegenomen ontwatering aan de natuurranden relatief groot. De wisseling van de waterstanden door de seizoenen en de jaren heen is daarbij een zeer belangrijk aspect. De verdroging van de natte natuur in de duinen heeft de laatste tien tot twintig jaar niet zozeer te maken met een te lage gemiddelde waterstand. De waterstanden in de winter zijn in veel natuurgebieden weer op het niveau van de jaren '60. Het is vooral een te snelle daling van de grondwaterstand in het voorjaar en de vroege zomer die de verdroging veroorzaakt. Hierdoor kunnen zich de vochtgebonden vegetaties van de valleien niet duurzaam ontwikkelen.

Rechts: Opnieuw water in de Vroongronden na het uitvoeren van verschillende herstelprojecten (foto: Jeroen de Maat).

Links: Waterconservering met behulp van stuwtjes in het duingebied (foto: Jeroen de Maat).

Prairie

Tot voor kort bevonden de binnenduinen zich in een desolate toestand. Decennia verdroging en het over grote delen wegvallen van het beheer in de vorm van begrazing hebben de binnenduinen veranderd in een golvende prairie van zandzegge met in de lagere delen alleen velden pitrus. De botanische kwaliteit is op veel plaatsen sterk achteruit gegaan. Uit een rapport van het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek uit 1960 wordt duidelijk wat er sindsdien allemaal is verdwenen. Van de vroegere vochtige vegetaties van heischrale graslanden en kalkmoerassen was in de jaren '90 vrijwel niets meer over. Voor de florist van vandaag is het bijna ondenkbaar dat in het binnenduin soorten als vleeskleurige orchis, addertongvaren, kleine ratelaar en harlekijnorchis ooit algemeen waren.

Herstelmaatregelen

Sinds het begin van de jaren '90 zijn, op initiatief van de provincie en in samenwerking met andere overheden, diverse waterprojecten uitgevoerd. Hiermee wordt de snelle daling van de grondwaterstand in natuurgebieden in het voorjaar zoveel mogelijk vertraagd. Daarnaast is vanaf 1995, al voor de start van de landinrichting, met de uitvoering van ecologische herstelmaatregelen begonnen. Hierbij gaat het om het plaggen van pitrusvelden en het verlagen van de bodem door het verwijderen van de zure humus in de tot circa 60 cm diep ontkalkte bovenlaag. Daardoor komt de vegetatie op kansrijke plaatsen langer in het seizoen onder invloed van het grondwater. In de sterk verdroogde vronen is door verlaging van het maaiveld in de valleien naar het grondwater toe gewerkt. De ontsnippering van natuur, door het verplaatsen van functies die hoge eisen stellen aan voldoende droge voeten temidden van oorspronkelijke natte natuur, levert een grote bijdrage aan het tegengaan van verdroging. Vooral op die plaatsen waar de grondwaterstanden nooit meer zo hoog kunnen worden als in de ongestoorde uitgangssituatie. Het

wisselen van de grondwaterstanden kan dan op een meer natuurlijke wijze plaatsvinden.

Nieuwe vestiging van soorten zou moeten gebeuren vanuit de schamele restanten die plaatselijk in het vron nog voorkomen, vanuit de aangrenzende Verklikkerduinen, waar nog fraaie Knobbiesvegetaties aanwezig zijn, en door verspreiding van elders. Zoals ook bij projecten op andere plaatsen is het spannend wat er gaat gebeuren en hoe lang het duurt.

Resultaat verbluffend

In het najaar van 1995 en 1996 werd onder andere in het centrale vrongebied van Staatsbosbeheer 10 ha natuurterrein (in de vorm van een achtal in het verleden door uitstuiving ontstane valleien) geplagd tot op het schone zand. Nu na zeven jaar komen de ontwikkelingen goed op gang. Het resultaat is toch enigszins verbluffend. Van laag naar wat hoger ontwikkelt zich in een gradiënt een fraaie vegetatie van waterpunge, stijve moerasweegbree en oeverkruid (misschien wel de rijkste groeiplaats van Nederland), overgaand in voorstadia van het knobbiesverbond met dwergzegge, fraai duizendguldenkruid en een massale inslag van dwergbies, dwergbloem en dwergglas. Nooit zag ik van de twee laatstgenoemde een rijkere groeiplaats. De gradiënt eindigt op plaatsen die in de winter niet of kort inunderen. Hier vindt massale vestiging plaats van soorten als duinrus (zeldzaam in het zuidwesten maar vanouds bekend van de binnenduinen van Schouwen), blauwe zegge, kleverige ogentroost, bleekgele droogbloem en parnassia. Parnassia terug in het vron, dat is een ontwikkeling die niet alleen door de grootste optimist, maar zelfs ook niet door de grootste kenner voor mogelijk zou zijn gehouden! Voor de binnenduinen van Schouwen zijn de kansen gekeerd.

JOHN BEIJERSBERGEN IS COÖRDINATOR NATUURONTWIKKELING BIJ DE PROVINCIE ZEELAND.

JEROEN DE MAAT IS SPECIALIST HYDROLOGIE, GROND- EN OPPERVLAKTEWATER BIJ DE PROVINCIE ZEELAND.

Rechts: Moeraswespenorchis (foto: John Beijersbergen).

Links: Parnassia opnieuw in het binnenduin (foto: John Beijersbergen).

